חגורות נפץ ומכוניות תופת: הפיגועים הגדולים של 2002 עלולים לחזור

written by אלי קלוטשטיין | 04.09.2024

הישראלים מורגלים, לכאורה, למראות הקשים של פיגועי טרור. הם מלווים את חיינו בעשורים האחרונים, ומהווים למרבה הצער חלק בלתי נפרד מהנוף של תקומת ארץ ישראל בארצו. הזוועות של 7 באוקטובר היו שיא חדש, אבל במקביל אליהם הוסיפו להתרחש מאז ועד היום אירועי הטרור "הרגילים": פיגועי ירי ודקירה קטלניים, ירי על יישובים, פיגועי דריסה ועוד.

קשה לקרוא לכל אירועי החבלה הללו "טרור ספורדי" או להפחית מערכם, אבל נדמה שבשבועות האחרונים אנו חווים עליית מדרגה במעשי הטרור, כאילו משהו אחר, חדש-ישן, חזר לחיינו. אנו מתמודדים עם פיגועי טרור שונים מסוגם ביהודה ושומרון מכוניות תופת, מטעני נפץ ופיגועי התאבדות, שחודרים גם לערים במרכז הארץ. אנו עדים לפתע למחזות שלא ראינו כבר שנים רבות.

הנה תזכורת לכמה מאירועי החודש האחרון: פיגוע תופת כפול בגוש עציון שעליו קיבל חמאס אחריות; ירי קטלני בתחילת השבוע בשלושה שוטרים באזור מחסום תרקומיא, בסמוך לחברון; מחבל מתאבד שהתפוצץ בתל-אביב, ובדרך נס לא הצליח להרוג איש מלבדו; מטען שהוצמד לאוטובוס אזרחי במזרח גוש עציון, ורק גרם נזק, ללא נפגעים בנפש ובגוף. ביום שני השבוע סוכל בדרך נס גם פיגוע של רכב תופת בכניסה ליישוב עתרת בבנימין, שיועד להתפוצץ על רכב הסעות של תלמידים.

מתוך כל הרשימה הזאת, מעניין לגלות שדווקא הפיגוע "מהסוג הישן", פיגוע ירי, היה הקטלני ביותר. עם זאת, לפיגועי התאבדות ומכוניות תופת יש גם השפעה אחרת, שאינה רק פיזית, והם לרוב נתפסים כמפחידים וכזורעי אימה הרבה יותר. במיוחד הדברים נכונים כשהם מגיעים לערים כמו תל-אביב, ולא מתמקדים רק בציבור הישראלי ביהודה ושומרון.

אחד הדברים שמלווים לרוב עליית מדרגה בטרור הוא גם ההתגברות מספר אירועי הטרור. כדי לבדוק אם הדברים נכונים גם בימים אלה, ניתן להסתכל על דו"חות סיכום הטרור החודשיים של שב"כ. ראשית, הערה קצרה: שב"כ מחלק את פיגועי הטרור לפי כמה מאפיינים. פיגועים "משמעותיים", למשל, בוצעו על ידי מטעני חבלה, ירי, דקירה ועוד. פיגועים אחרים כוללים יידויי אבנים, זריקת מטעני צינור ובקבוקי תבערה, הבערת צמיגים ועוד, ומאז תחילת השנה למעט חריגה קלה מטה ביוני מספריהם נותרו יציבים. שנית, שב"כ גם מסווג את הפיגועים לפי היעד הגיאוגרפי שלהם אלו שבוצעו בשטחי יהודה ושומרון, אלו שבוצעו בירושלים ואלו שבוצעו ביתר ישראל. לצורך המחקר הקטן כאן, נחשבים ישראל וירושלים כיחידה אחת.

בשלב הראשון נבחן את הנתונים מתחילת השנה ועד סוף יולי. ביוני דווקא חלה ירידה במספר

הפיגועים ה"משמעותיים", שהסתכמו בסך הכול ב-14 ביהודה ושומרון ו-3 בישראל. לשם השוואה, במרץ-אפריל היו 27 פיגועים ביו"ש בכל חודש, במרץ היו חמישה פיגועים בישראל ובאפריל שישה. רובם הגדול של הפיגועים, יש לציין, הם דקירה וירי. באשר למספר ההרוגים והפצועים: ביוני נרצחו שני ישראלים ו-25 נפצעו, בעוד שפברואר, למשל, נרצחו חמישה ונפצעו 24. ממוצע הנרצחים החודשי בפיגועי טרור מתחילת השנה עומד על שלושה נרצחים, כך שמספרם ביוני לא היווה סטייה גדולה. בספטמבר למרבה הצער יש כבר שלושה נרצחים בפיגועי טרור ביהודה ושומרון.

מה אירע ביולי? מספר הפיגועים המשמעותיים היה מעט מתחת לממוצע השנתי: 21 הוא הממוצע ביו"ש, וביולי היו שם 20 פיגועים כאלה; בתוך ישראל ממוצע הפיגועים מעט גבוה מ-4, וכך היה מספרם גם ביולי. בנוסף, שלושה ישראלים נרצחו בחודש זה.

נכון לפרסום המאמר הזה שב"כ טרם פרסם את נתוני אוגוסט, כך שניתן להסתמך על דיווחי התקשורת ולקבל תמונה חלקית, בהתאם לקטגוריות של הארגון: מספר הפיגועים המשמעותיים ירי, דקירה, דריסה או מטענים ירד דרמטית באוגוסט, ועמד על שמונה בלבד ביהודה ושומרון, ועוד שניים בישראל גופא. מספר הנרצחים, למרבה הצער, עמד על ארבעה, לעומת הממוצע החודשי של שלושה ב-2024.

אגב, סיכום הנתונים של שב"כ מהשנה הקודמת, ללא אירועי 7 באוקטובר, מראה כי מספר הנרצחים החודשי הממוצע בפיגועי טרור היה גבוה יותר מהשנה הנוכחית, ועמד על 3.5 ישראלים שאיבדו את חייהם בידי המחבלים. גם כמות הפיגועים ה"משמעותיים" הייתה גבוהה יותר בשנה שעברה.

אם כן, אולי כיום אין עלייה כמותנית מובהקת במספר הפיגועים, אך בכל זאת יש שינוי במובן ה"איכותי" שלהם: כאמור, בשבוע האחרון היו כמה ניסיונות של פיגועי התאבדות ומכוניות תופת. לפי שעה, פיגועים אלה לא גבו את חייהם של ישראלים, ואף שכל נרצח בכל פיגוע אחר הוא עולם ומלואו המזל או הקדוש ברוך הוא, כל אחד לשיטתו, הצילו אותנו באחרונה ממראות קשים עוד יותר.

מעורבות של פת"ח

הפיגועים הקשים שחווינו באחרונה לא אירעו במקרה. חמאס איבד כמה מראשיו, כולל מפקד הזרוע הצבאית מוחמד דף וראש הלשכה המדינית אסמאעיל הנייה, וארגון הטרור לא מצליח גם בעזה לעמוד בפני כוחות צה"ל ולהשיג מחדש את השליטה בשטח. במצב הזה, חמאס זקוק נואשות לתמונת ניצחון, שאולי תשביע את תחושת הנקם של פעיליו אחרי מות מנהיגיהם. הסלמה כזו גם תסייע לחמאס ללחוץ את ישראל לקיר, כדי שתגיע להסכם שיותיר אותו בשלטון בעזה. זהו כנראה הרקע לקריאתו של ראש ארגון הטרור בעבר, ח'אלד משעל, שדחק בתושבי יהודה ושומרון לחזור לבצע פיגועי התאבדות נגד ישראל. ייתכן שהניסיונות לפיגועים האחרונים הם תוצאה של מצב זה.

במקביל, גם בצד הישראלי לא שקט. מתיישבים ביצעו באחרונה כמה מעשי התפרעויות ונקם פסולות אסורות בכפרים פלסטיניים, כולל באירוע בג'ית, שבו נהרג פלסטיני מירי ישראלי לכאורה. אירוע אחר התרחש בכפר אחר באזור שכם, ובאופן כללי נראה שיש חיכוכים הולכים וגוברים בין מתיישבים לפלסטינים. אירועים אלה עשויים לחמם עוד את הגזרה, ולעודד פלסטינים להמשיך במעשי נקמה משלהם.

בתגובה לאיום של חמאס, וגם אחרי סדרת הפיגועים האחרונה, פתח צה"ל בסדרת מבצעים צבאיים בערים הפלסטיניות הגדולות ביהודה ושומרון טולכרם, שכם, ג'נין ואפילו חברון. זהו לא המבצע הראשון בשנים האחרונות בערים אלה, ונדמה שכוחות הביטחון עסוקים כבר שנים אחדות "בכיסוח השטח" ביהודה ושומרון, אחרי סדרות פיגועים שונות. ייתכן שבקרב הפלסטינים גדל דור חדש, שכבר אינו זוכר את מראות מבצע חומת מגן ושנות האינתיפאדה השנייה, והטראומה שלהם לא חרותה בו. הוא משולהב ונדחף על ידי גורמים מבחוץ להילחם בישראל, ויש צורך לסכל את כוונותיו כל העת.

אחד הדברים שחשוב מאוד לשים לב אליהם ביחס לאירועים באחרונה הוא המעורבות ההולכת וגוברת של פעילי טרור המזוהים עם פת"ח ומנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית בפיגועים, בלחימה נגד צה"ל וגם בקרב ההרוגים הפלסטינים. כך למשל, המחבל שביצע את הפיגוע ביום ראשון בבוקר שבו נהרגו שלושה השוטרים הוא איש פת"ח ובעבר היה חבר במשמר הנשיאותי של אבו-מאזן. בג'נין נהרג בשבוע שעבר מיסרה משארקה, קצין במודיעין המסכל לפי העמוד הרשמי ב-X של תנועת פת"ח, ששהה באותה עת ביחד עם ראש הזרוע הצבאית של חמאס בג'נין. מלבדם היו עוד כמה פעילי פת"ח שנהרגו בימים האחרונים בפעילות צה"ל בג'נין ובשכם. רק ביום שלישי חוסלו שני פעילים בטולכרם, שאחד מהם צולם כשהוא עוטה סרט ראש של פת"ח ולפי פרסומים פלסטיניים השתייך לגדודי חללי אלאקצא.

כמובן, גם זו לא הפעם הראשונה שאנשי פת"ח חוזרים לעסוק בטרור נגד ישראל. כך למשל היה במקרה של התארגנות גוב האריות בשכם. אלא שצריך לראות אם ועד כמה הם יחזרו לעשות זאת כעת בכל רחבי השטח. הפיזור הגיאוגרפי של מחבלים חילונים מפת"ח שנאבקים בצה"ל כיום בכל רחבי יהודה ושומרון, לצד העובדה שסקרי דעת קהל בקרב הפלסטינים מלמדים על אמונה גדולה של ערביי הרשות הפלסטינית בדרך הטרור יכולים בהחלט להדאיג מהצטרפות של פת"ח לחמאס והג'יהאד האסלאמי למאבק נגד ישראל באופן נרחב יותר.

המחבל שביצע את הפיגוע ביום ראשון בתרקומיא הוא דוגמה גם לבעיה בתופעה זו: מדובר באדם שעבר הכשרה ביטחונית גבוהה ביותר של שימוש בנשק ולוחמה, ותוצאות הפיגוע בהתאם. אם אנשי המנגנונים יצטרפו למאבק נגד ישראל, יש בכך סכנה חדשה ובעייתית היפוך קנים דה-פקטו, כמו בתחילת האינתיפאדה השנייה.

שאלה משמעותית אחרת נוגעת למידת מעורבותה של איראן ושלוחיה, כגון חיזבאללה, בפיגועים האחרונים ובמיוחד באלה שכוללים שימוש בחומרי נפץ. שר החוץ ישראל כץ רמז לכך בציוץ

שהעלה בשבת. סיכולו לפני כשבועיים של פעיל ג'יהאד אסלאמי בלבנון שעסק באכוונת פיגועים ביהודה ושומרון יכולה גם היא להעיד על יד איראנית מכוונת מבחוץ. לחיזבאללה בהחלט יש ניסיון וידע להתסיס את השטח, ולאנשים כמו קייס עובייד שהיה מעורב גם בחטיפתו של אלחנן טננבוים בוודאי לא חסרה מוטיבציה לשם כך.

איראן וגם חיזבאללה למרות הטענות המתרברבות של חסן נסראללה טרם הגיבו בראייתם באופן ראוי לחיסולים של פואד שוכר ואסמאעיל הנייה. ההנחה של מערכת הביטחון היא שטהרן מפעילה את כל קשריה בקרב ארגוני הטרור כדי להבעיר את השטח, מתוך עניין מיוחד אפילו לחולל הסלמה של ממש לפני חגי תשרי, שנמצאים מעבר לפינה. ואכן, לא מן הנמנע שרצף הפיגועים האחרונים, כולל בתל-אביב ובגוש עציון, וכן הניסיון בבנימין, בוצעו באכוונה איראנית ישירה. אלו פיגועים מסוג שלא ראינו בשטח כבר שנים אחדות, והשאלה היא רק עד כמה איראן הייתה בעניינים. האם רק העבירה כסף? האם היא אחראית ללימוד השיטות להרכבת חומרי הנפץ? אלו שאלות שהתשובות עליהן חשובות במיוחד.

פחות מעצרים וסיכולים

תהיה זו תמימות לחשוב שאיראן וחיזבאללה צריכים תירוצים או מוטיבציה מיוחדת לנקמה כדי לנסות לפגוע בישראל. חיזבאללה הרי משמש כשוט בידי טהרן נגד ישראל, ואין לו כמעט תכלית אחרת. סביר להניח שממילא סוכני איראן וחיזבאללה ינצלו כל הזדמנות שתיקרה בדרכם כדי לעודד טרור נגד ישראל, ולא משנה אם זה קורה כעת או בכל זמן אחר.

הרפובליקה האסלאמית גם לא חדלה מניסיונותיה להמשיך להחדיר לכאן אמצעי לחימה מתקדמים דרך הגבול הירדני, ולחולל את התפנית בלחימה נגד ישראל בעזרת מטענים תקניים, למשל, רקטות או אמצעים קטלניים אחרים. ניסיונות אלה לא החלו עם חיסולו של הנייה, ולא סביר שנעצרו אחריו. בהערת אגב כדאי להזכיר את הסכנה שיכול מצב כזה להעמיד לא רק בפני ישראל, אלא גם לרשות הפלסטינית עצמה ובוודאי במצב שבו אנשיה שלה פונים לעיסוק בטרור. זו אולי גם הסיבה לכך שמנגנוני הביטחון שלה מוסיפים לשתף פעולה בממד הביטחוני עם ישראל.

אם כבר, ההסלמה שאיראן אולי רוקחת כעת עשויה להיות רק דרך נוספת שלה להגביר את הלחץ על ישראל בחזיתות רבות, בניסיון להסיט את המיקוד שלה מההתקדמות המהירה של טהרן בתחום הגרעין והפריצה האפשרית לפצצה. באופן דומה, ייתכן שהיא מנצלת את השיח העקיף עם ארה"ב, שמנסה להרגיע את המתיחות האזורית, בשביל לסחוט ממנה ויתורים בעניין תוכנית הגרעין.

מבחינת ישראל, האם יש די במבצעים הצבאיים שמתרכזים בערים הגדולות ביהודה ושומרון? האם זה יספיק למנוע התפרצות של אינתיפאדה ולחדש את המראות של תחילת שנות ה-2000? דבר אחד חשוב להדגיש: בהחלט ניתן לסכל אינתיפאדה ביהודה ושומרון ולחסל את התארגנויות

הטרור. צה"ל עשה זאת כמה פעמים בעשורים האחרונים, ולאחר מבצע חומת מגן הצבא "גירד את תחתית החבית" של פעילי הטרור, כפי שאמרו אז אנשים במערכת הביטחון. רוב המחבלים המנוסים, בעלי הידע, המקצועיים ובעלי המוטיבציה נעצרו, חוסלו או נפצעו. צה"ל הניח את ידו על כמות עצומה של אמצעי לחימה ומעבדות נפץ, והשמיד אותן עד שהצליח להרגיע את השטח. זה אפשרי לביצוע גם כיום.

לפי אותם נתונים של דו"חות שב"כ, בחודשים האחרונים (מלבד אוגוסט, שכאמור טרם פורסם) צה"ל ביצע פחות מעצרים ביהודה ושומרון. אם בינואר עצרו כוחות הביטחון 467 פלסטינים חשודים בטרור, במאי נעצרו "רק" 221 כאלה. ביולי עלה מספרם חזרה ל-288, אך זו כמות שעדיין רחוקה מהמספרים של ינואר. נתונים דומים קיימים גם לגבי סיכול של פיגועים משמעותיים: בנובמבר שעבר סוכלו, לפי שב"כ, 190 פיגועים כאלה. ביולי ירד מספרם לשיא של השנה האחרונה, ועמד על 53 "בלבד".

מה משמעות הדבר? האם זה אומר שיש פחות טרור? אנחנו רואים שלא. מספר הפיגועים שביצעו מחבלים לא השתנה דרמטית, וגם לא מספר הנרצחים. אבל בכל זאת, מספר המחבלים ה"איכותיים" שעוסקים בטרור הולך ומתמעט. המשמעות היא שניתן למקד יותר ויותר תשומת לב בפעילים המרכזיים, ולא רק בסייענים שלהם. כך ניתן להגיע למי שפועלים באכוונה מבחוץ ומסתתרים כמה שיותר מתחת לפני השטח. זה רק עניין של זמן והתמדה.

הרמטכ"ל הרצי הלוי הדגיש שזו מטרת הפעילות של צה"ל באחרונה. "אין לנו שום כוונה לתת לטרור ביהודה ושומרון להרים את הראש, ולכן היוזמה לעבור עיר-עיר, מחנה פליטים-מחנה פליטים, עם מודיעין מצוין, עם יכולות מבצעיות טובות מאוד, עם מעטפת מודיעינית אווירית חזקה מאוד, ובעיקר עם לוחמים ומפקדים ערכיים ונחושים מאוד בדרך הזו נגן על אזרחי ישראל". בצה"ל הדגישו בימים האחרונים כי המבצע שהחל בג'נין ובטולכרם יימשך, ואף יתרחב לערים נוספות.

צה"ל אכן מקדיש לכך לא מעט מאמצים בשבועות האחרונים, אף שהוא סובל ממצוקה משמעותית בכוח האדם שלו, כאשר הוא מקצה כוחות נרחבים לגבול הצפון ולעזה. בנוסף לכך, חשוב גם שישראל תשקיע בגבול המזרחי, תקים שם מכשולים נגד הברחות, וכן תסכל את הפעילות הכלכלית של ארגוני טרור ואת הכספים שהם מקצים למזימותיהם. צה"ל נדרש לנצל את הגישה החופשית יחסית שלו לכל רחבי השטח ביהודה ושומרון כדי להילחם בטרור בכל החזיתות ובכל הדרכים. אם יש גם עדויות למעורבות של אנשי הרשות הפלסטינית בפעילות כזאת, עליו להידרש לטיפול גם בהם. העובדה שצה"ל פעל באחרונה בג'נין בשיטה קצת אחרת וכיתר בתי חולים בעיר בדומה למה שעשה בעזה כדי להוציא משם מחבלים שהסתתרו בין המחלקות הרפואיות וסברו שיזכו כך לחסינות, חשובה במיוחד.

נקווה כעת שהצבא יצליח במשימתו כמה שיותר מהר, כדי שלא נצטרך להזדקק לניסים בשביל להימנע מהפיגועים הזכורים לרע של 2002.

התפרסם במקור ראשון, בתאריך 04.09.2024.